

DESPRE STEMĂ BANATULUI. CERTITUDINI ȘI SUPOZIȚII HERALDICE

DRĂGAN-GEORGE BASARABĂ¹

ABOUT THE COAT OF ARMS OF BANAT. HERALDIC CERTINTIES AND ASSUMPTIONS

ABSTRACT

This paper aims to shed light on the origins of the Banathian coat of arms. Thus it starts in the Middle Ages, analyzing the first known symbols of the Banate of Severin – a cross used by ban Nicholas Redwitz and the princes of the Dănești Dynasty and the lion used by princes such as Mircea the Elder and Peter the Earring, who also ruled the Banate of Severin, a lion which we will again encounter in the 19th and 20th centuries and which, as explained by the heraldic artist of Greater Romania, is of Cuman origin. Apart from an invented coat of arms that only appears once in the 19th century, Banat had one other important symbol – the Forforosa Gate –, as seen on the arms of the Banate of Timișoara used in the 18th century, when the banate was ruled by Austria.

Keywords: Banat, coat of arms, lion, Cuman, Timișoara.

În 2016 s-au împlinit 300 de ani de când principele Eugeniu de Savoia-Carignano a eliberat Timișoara de sub dominația otomană; anul viitor, în 2018, Banatul va sărbători două mari evenimente, anume 300 de ani de la eliberarea întregii regiuni de sub jugul turcesc și 100 de ani de la Marea Unire; în 2019 se vor împlini 100 de ani de când Armata Română a intrat în Timișoara și Banatul s-a unit de facto cu Țara. Toate aceste aniversări importante au creat premisele pentru ca băănățenii să reevalueze heraldica și vexilologia regiunii lor (mai cu seamă că alte regiuni istorice ale României, precum Transilvania, Moldova, Valahia, Dobrogea, au steme cu o temeinică încărcătură istorică): *în condițiile în care Ardealul a primit stemă de la Maria Terezia în 1765, moldovenii au capul de bour de pe vremea lui Ștefan cel Mare, iar Mircea cel Bătrân avea sigilii cu acvila valahă, noi, băănățenii, de ce nu avem o stemă istorică?*

Desigur că și Banatul are o stemă istorică (sau măcar elemente heraldice istorice), însă pentru a înțelege mai bine originile armelor Banatului se impune trecerea în revistă a însemnelor folosite de diferitele entități adminis-

¹ Heraldist, Asociația de Heraldică și Vexilologie din Banat – Timișoara; e-mail: georgebasaraba@gmail.com.

trative ce au existat de-a lungul timpului între Dunăre, Tisa și Mureș. Prima feudă ce pare a fi folosit o heraldică distinctă de cea a Valahiei ori a Ungariei, este Banatul Severinului. Numismatul maghiar László Réthy opina că banul Severinului, Nicholas Redwitz, a bătut monede ce imitau emisiunile lui Mircea cel Bătrân: pe avers avem un personaj în picioare, văzut din față, încoronat și ținând în mâini un sceptru și un glob cruciger; pe revers, însă, găsim redată o compoziție ce pare a fi fost stema Ordinului Teuton – o cruce cu brațele ancorate, așezată pe un scut timbrat de o coroană deschisă (**Fig. 1**)². Pe de altă parte, autorul basarabean Grigore Jitaru leagă crucea de pe monede de Dinastia Basarabilor (propunând chiar o compoziție cu un scut azur și o cruce de aur)³, corelând informații din *Letopisețul Cantacuzin* – care plasează originea Basarabilor în Banatul Severinului –, cu reprezentarea, similară, care decorează mormântul principelui Vladislav I din Biserica Domnească cu hramul *Sfântul Nicolae* din Curtea de Argeș⁴ (**Fig. 2**).

Nu putem ști cu siguranță de unde provine crucea de pe monedele severinene din timpul lui Redwitz, însă nu excludem ca acest simbol să își aibă obârșia în heraldica Ordinului Teuton. Totodată, combinația de scut azur și cruce de aur propusă de dl. Jitaru nu are niciun temei documentar, dat fiind faptul că nu s-au păstrat descrieri în acest sens ori alte izvoare care ar da crezare afirmației acestuia. Cert este că această cruce în ancoră nu va mai apărea în peisajul heraldic bănățean de aici înainte. Mai plauzibil este scenariul transformării leului Cumaniei în leul bănățean, prin intermediul Banatului Severinului, un prim indiciu reprezentându-l sigiliul cu un leu folosit de Mircea cel Bătrân pe tratatul de alianță cu regele Poloniei din 1411⁵. Dar poate cea mai interesantă mărturie o reprezintă stemele atribuite principelui Valahiei (**Fig. 3**) (Mircea cel Bătrân, conform heraldistului danez Steen Clemmensen⁶) și unui anume boier Dobromir – germ. *Thebemur aus d'walchei* –, din Valahia (Mică?) (**Fig. 4**)⁷, în armorialul lui Ulrich von Richental; de menționat

² George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin I. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, Editura Sport-Turism, 1977, p. 29.

³ Grigore Jitaru, *Blazoane domnești în Țara Românească și Moldova: sec. XII-XV*, Chișinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1997, p. 88.

⁴ Virgiliu Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice*, în "Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice", X-XVI, 1917-1923, p. 49, fig. 40-42.

⁵ G. Buzdugan, Oct. Luchian, C-tin I. Oprescu, *loc. cit.*; vezi și Tudor-Radu Tiron, *Heraldica domnească și boierească munteană la cumpăna veacurilor al XIV-lea - al XV-lea*, în "Istros", XIX, 2013, p. 520, 527-532.

⁶ Steen Clemmensen, *Arms and People in Ulrich von Richental's "Chronik des Konzils zu Konstanz" 1414-1418*, 2011, p. 87.

⁷ Constantin I. Karadja, *Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*, în "Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice", seria III, tom. VII, mem. 2, pl. IX.

este și un sigiliu cu leu din secolul al XVI-lea, atribuit lui Petru Cercel⁸ (**Fig. 5**). Pentru o mai bună vizualizare a posibilei evoluții a leului bănățean pornind de la leul cuman, în stema Cumaniei avem aceleași elemente: leu încoronat rampant și două astre, respectiv o semilună și o stea în șase raze (**Fig. 6**)⁹. Pe această evoluție s-a bazat și József Sebestyén de Căpeni, heraldistul României Mari, atunci când a desenat stema Banatului. Vom reveni asupra subiectului.

În fine, după Bătălia de la Móhacs din 1526 se termină și perioada de hegemonie a Regatului Ungariei în zona Banatului, iar Imperiul Otoman preia sub administrare o mare parte a Banatului istoric; în fapt, în locul fostului Banat al Severinului vor apărea alte două entități: Banatul Craiovei, adică Oltenia de astăzi, respectiv Banatul Lugojului și Caransebeșului, reprezentând estul Banatului istoric, care va depinde de principele Transilvaniei. Cel din urmă va păstra numele Banatului Severinului, însă sub formă de comitat; ia astfel naștere Comitatul Severinului. Vestul bănățean va deveni parte a Imperiului Otoman, apărând Eialetul Timișoarei. Nu se cunoaște heraldica Banatului Lugojului și Caransebeșului, însă se pot face presupuneri cu privire la heraldica folosită de banii Craiovei în sensul continuării folosirii leului inițial cuman, așa cum opina și D. Cernovodeanu în 1977¹⁰. După cucerirea Banatului Lugojului și Caransebeșului de către otomani și anexarea acestuia la Eialetul Timișoarei, singura entitate continuatoare a primului banat rămas, până în 1718, cea cu capitala la Craiova. Heraldica dispare astfel din zona Timișoarei, în condițiile în care în Imperiul Otoman nu erau folosite însemne heraldice de tip apusean.

Însă lucrurile aveau să se schimbe odată cu cucerirea eialetului de către Coroana Austriacă în 1718; acest moment va însemna, în sfârșit, apariția primei steme a întregului Banat istoric. Este vorba de stema Banatului Timișoarei (ori a Banatului Timișan, ambele variante fiind corecte și folosite în epocă). Vorbim despre o stemă puțin (dacă nu deloc) cunoscută în istoriografia și literatura heraldică de specialitate din România. Scutul are la bază sigiliul nemțesc al Timișoarei din 1717 (**Fig. 7**)¹¹: o poartă de cetate cu două turnuri, înconjurată de o palisadă. Aceeași stemă se întâlnește și astăzi pe clădirea vechii primăriei timișorene (**Fig. 8**). În fapt, poarta de pe sigiliu este chiar așa-numita *Poartă Forforosa*, prin care principele de Savoia-Carignano a intrat în nou-cucerita cetate în anul 1716, lucru atestat de medalionul vizibil

⁸ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Maria Dogaru, *Tezaur sfragistic românesc. I. Sigiliile emise de cancelaria domnească a Țării Românești (1390-1856)*, București, Editura "Ars Docendi", 2006, p. 104 și fig. 90.

⁹ Vitraliu din Catedrala Sf. Elisabeta din Košice.

¹⁰ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 78.

¹¹ Maria Vertan, *Colecția de matrice sigiliare a Muzeului Banatului*, Timișoara, Editura Marineasa, 2008, p. 20 și 81.

încă pe Casa Savoia-Carignano din Timișoara (**Fig. 9**), construcție ridicată în anul 1817 pe locul fostei porți. Interesant este faptul că mobila heraldică se schimbă în acest medalion, în sensul că cele două turnuri de la intrare se contopesc într-unul singur. Și exact acesta este și scutul care reprezintă Banatul Timișoarei pe două hărți din veacul al XVIII-lea (**Fig. 10**), izvoare pe care vom regăsi stema amintită, completată cu suportți, motto și chiar și o coroană. Dacă Poarta Forforosa marchează reînceperea dominației creștine a provinciei, sub tutelă austriacă, celelalte elemente ale compoziției heraldice conturează ideea unui banat semi-autonom în cadrul Coroanei Austriece: a) coroana închisă ce timbrează scutul, ca o amintire a statutului de *Țară a Coroanei* (germ. *Kronland*) pe care îl avea Banatul Timișoarei; b) vulturii-suportți înarmați, unul cu un sceptru și altul cu o spadă, simboluri ale suveranității și ale; c) motto-ul *PROVIDENTIA AUGUSTORUM* (*PROVIDENȚA ÎMPĂRAȚILOR*) are dublu sens – acela de a întări ideea unui Banat Timișan ca *Țară a Coroanei*, iar altul de a puncta victoria Creștinismului romano-catolic în fața Islamului, lucru evidențiat și prin cei doi Ochi ai Providenței aflați deasupra armelor suportților. Aceiași vulturi cu rol de suportți, însă susținând un medalion cu chipul monarhului și nu stema, se regăsesc și pe două documente oficiale emise în Banatul Timișoarei între 1718-1779 și expuse în 2016 în cadrul expoziției *Timișoara 1716. Începuturile unui oraș european*, deschisă la Muzeul Episcopiei Romano-Catolice din Timișoara (**Fig. 11**). Acest tip de reprezentare simbolică face puțin posibilă folosirea stemei de pe harta întocmită de geograful Francesco Grisellini strict pentru decor, pentru a înfrumuseța lucrarea cartografică. Cât despre culorile stemei Banatului Timișan, singura dovadă din epocă o reprezintă medalionul de pe Casa Savoia-Carignano, unde încă se disting pigmenții vopselurilor originale; avem, astfel, ca fundal al compoziției un cer albastru, în vreme ce turnul este roșu (probabil făcând referire la materialul construcției, anume cărămida), câmpul este verde, palisada și podul sunt redată în culoarea naturală a lemnului (maro), râul fiind albastru (**Fig. 12**).

Datorită presiunii politice maghiare (austrieșilor li se cerea să își păstreze promisiunea de a reda Regatului Ungariei teritoriile peste care stăpânise regele Matia I), Banatul Timișoarei este alipit în 1779 Ungariei, care îl împarte în comitate. Stemele celor trei comitate organizate în același an, anume comitatul Timiș, comitatul Caraș și comitatul Torontal (**Fig. 13**), prezintă elemente ce se vor regăsi ulterior în stema Banatului din 1921. Mai târziu, în 1873, se va constitui comitatul Severin (continuator al comitatului medieval al Severinului, care era la rândul său urmaș al Banatului Severinului). Stema acestuia din urmă are ca element principal o cetate de argint – cetatea Severinului –, simbol care de altfel era un element nou în heraldica bănățeană, menit să amintească de feuda medievală a regilor Ungariei și a principilor Valahiei (**Fig. 14**). În 1881, comitatele Caraș și Severin se unesc, formând comitatul Caraș-Severin.

Stema acestuia înglobează elemente din stema comitatului Caraș, adică stupul de aur pe fond roșu, și din stema comitatului Severin, respectiv cetatea de argint pe fundal azuriu (**Fig. 15**).

Odată cu 1848 și înăbușirea revoluției în Banat, împăratul austriac formează Voievodatul Serbiei și Banatul Timișan, o *Țară de Coroană* cu sediul în Timișoara. Deși această structură administrativă a dăinuit doar 11 ani, fiind desființată în 1860, se cunoaște stema acesteia: un scut central, cu stema Serbiei, în jurul căruia, în patru colțuri, regăsim stemele regiunilor istorice pe teritoriul cărora se formaseră voievodatul și banatul amintite – Srem (dextra sus), Bacica (dextra jos), Baranya (senestra jos) și în fine Banatul (senestra sus) (**Fig. 16**). În această compoziție heraldică Banatul este simbolizat printr-un fundal roșu pe care se află un leu de aur rampant, înarmat cu o sabie în laba dreaptă, în cea stângă având un cap de turc. Am fi, poate, tentați să credem că originea acestui leu ține de tradiția heraldică medievală a leului din însemnele Banatului Severinului și Banatului Craiovei, însă nu este cazul. Stema folosită pe atunci de către sârbi pentru Banat era copia exactă a însemnului districtului Chichinda Mare din 1774 (**Fig. 17**). Să-și aibă leul acesta obârșia în leul bănățean medieval? De menționat este faptul că sârbii folosesc și astăzi această stemă pentru a reprezenta Banatul, lucru dovedit de armele Voivodinei (**Fig. 18**).

Un însemn heraldic unic al Banatului se găsește în colecția de materiale heraldice a baronilor Flondor, din secolul al XIX-lea. În cazul de față, regiunea de care ne ocupăm este numită *Temišana*, având și două steme-surori, concepute pentru a simboliza Crișana și Maramureșul. Ne vom opri asupra stemei Temișanei, în încercarea de a găsi o explicație pentru mobila heraldică a scutului, care este împărțit la jumătate, în partea de sus fiind o coroană de aur în câmp de argint, iar partea de jos fiind împărțită, la rândul ei, în două câmpuri simple, la dextra azur, iar la senestra roșu (**Fig. 19**)¹². Se prea poate ca rostul acestei coroane să fi fost acela de a aminti de vremea Banatului Timișoarei, când regiunea era o *Țară de Coroană* sub guvernare austriacă. Cât despre culorile de pe scut (argint, aur, roșu și azur), trebuie să remarcăm faptul că această formulă cromatică se regăsește și pe steagurile folosite de români în 1848, așa cum le descrie Ioan Pușcariu, unul dintre liderii revoluției: "Acest steag național – pe care erau scrise cu litere de aur cuvintele: «LIBERTATE, EGALITATE ȘI FRĂȚIETATE» – a fost pregătit încă din Sibiu, într-o conferință națională în care s-au luat culorile: **albastru, alb și roșu** (s.n.) ca culori ce predomină la portul românesc"¹³.

¹² D. Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 139 și 303.

¹³ Ioan cavaler de Pușcariu, *Notițe despre întâmplări contemporane*, Sibiu, Editura Tipografiei Arhidiecezane, 1913, p. 19.

Perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul celui următor, o vom trata unitar, deoarece în timpul Principatului și apoi al Regatului României, leul re apare ca simbol bănățean în heraldica princiară, regală, dar și în conștiința românilor. Înainte de stemele oficiale ale Olteniei și ale Banatului, merită menționate două reprezentări neoficiale ce amintesc de această provincie românească, altfel săracă în heraldică. În anul 1871, la 400 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Putna, acestui lăcaș de cult i-a fost oferit un steag menit să-l comemoreze pe principele Moldovei, Ștefan cel Mare¹⁴. Atenția ne este atrasă de patru steme așezate în colțurile steagului: în stânga sus avem stema Transilvaniei – șapte cetăți, un soare și o lună (acvila lipsește); în stânga jos, stema Moldovei – capul de bour, aștrii, dar și delfinii Bugeacului; în dreapta jos dăm peste stema Valahiei – acvila; în dreapta sus se află ceea ce nu poate fi decât stema Banatului – un leu înarmat, rampant, un soare și o semilună (**Fig. 20**). În afară de spadă, mobila stemei este identică cu cea a stemelor medievale bănățene. În sfârșit, pe un vas executat în 1918 și aparținând în trecut Familiei Regale¹⁵, regăsim medalioanele tuturor provinciilor a ceea ce urma să devină România Mare. Ne oprim asupra unei steme ce înfățișează un leu rampant de argint, înarmat, pe fond de azur (**Fig. 21**). Nu doar că stema seamănă izbitor cu cea de pe steagul mai sus menționat, dar atât leul de pe steagul de la Putna, cât și cel de pe vasul din 1918, seamănă cu leul Districtului Chichinda Mare, devenit simbol al Banatului pentru sârbi. În condițiile în care credem că era puțin probabil ca autorii acestor două obiecte de preț să cunoască stema Chichindei Mari ori a vremelnicului Voievodat al Serbiei și Banat al Timișoarei, credem că acest leu înarmat trebuie să ilustreze, mai degrabă, o tradiție împământenită a leului ca simbol pentru Banat, leu provenit la rândul-i din stema Cumaniei.

În ceea ce privește stemele oficiale ale Banatelor Craiovei și Severinului, avem parte de două astfel de însemne. În primul rând, cartierul al treilea al stemei Principatului României model 1872: pe fundal roșu, din aur, un leu rampant încoronat ieșind dintr-o coroană și ținând între labe o stea cu șase raze (**Fig. 22**), reprezentând Oltenia (Banatul Craiovei)¹⁶. În al doilea rând, în stema model 1921, după ce Banatul se unește cu Regatul României regăsim în al treilea cartier, dextra jos, **”armele Banatului cu vechiul Banat românesc al Severinului** (s.n.): pe roșu, peste valuri naturale, un pod de aur cu

¹⁴ *Sfânta Mănăstire Putna*, ediție îngrijită de Centrul de Cercetare și Documentare ”Ștefan cel Mare” - Mănăstirea Putna, cu binecuvântarea ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura ”Mitropolit Iacov Putneanul”, Putna, 2010, p. 437, fig. 23.

¹⁵ Executat din argint, în atelierul K. Anderson (Londra), vasul se conservă în colecția Muzeului Național Peleş.

¹⁶ *Înaltul Decret Domnesc nr. 498 din 8 martie 1872*, publicat în ”Monitorul Oficial”, nr. 57 din 11/23 martie 1872.

două deschideri boltite, construite din piatră cioplită (Podul lui Traian), din care iese un leu de aur” (**Fig. 23**)¹⁷. Autorul stemei, József Sebestyén de Căpeni, menționează originea elementelor din stemă: ”Banatul împreună cu Banatul Severinului, leul este elementul vechi (cuman), podul este elementul nou, Podul lui Traian peste Dunăre”¹⁸. Deși stema Olteniei și cea a Banatului reprezintă elemente de sine stătătoare – așa cum apar frumos redată pe Palatul Funcționarilor BNR (**Fig. 24**) –, acestea au fost de multe ori fie contopite, fie stema Banatului din 1921 extinsă și asupra Olteniei. Un prim astfel de exemplu găsim pe monumentul ridicat la Padeș între 1925-1935 în cinstea lui Tudor Vladimirescu și a revoluției sale din 1821, unde stema Olteniei și a Banatului se contopesc într-un mod neobișnuit: leul oltenesc cu stea, însă fără coroană pe cap, stă efectiv pe podul din stema Banatului; fundalul pare a fi albastru, dacă prin hașurare autorul a vrut să comunice tincturile heraldice (**Fig. 25**). Al doilea exemplu constă într-o hartă naivă a Regatului României din 1935, unde teritoriul Banatului este alipit Olteniei, iar stema cea nouă a ”Banatului românesc al Severinului” este folosită ca simbol al întregii regiuni (**Fig. 26**).

Problemele referitoare la heraldica de stat nu se opresc aici, de vreme ce aflăm, deasupra intrării în Palatul Elisabeta din București, o stemă regală având un model deosebit; această compoziție poate fi descrisă fie ca modelul 1872, dar cu stema Banatului în locul Olteniei, fie ca modelul 1921, dar fără armele Transilvaniei, scutul fiind timbrat de o coroană princiară (**Fig. 27**). Același tip de stemă regală (poate o stemă personală a Elisabetei, regină a Greciei și principesă a României?), se regăsește, sub forma sculpturii în marmură, în colecția Muzeului Național Cotroceni (**Fig. 28**).

Demnă de menționat este și folosirea leului bănățean în heraldica locală, atât în Banat, cât și în Oltenia. Spre exemplu, stemele Timișoarei, Turnului Severin și Strehaiei¹⁹ (toate orașe ce au fost cândva capitala unui banat), au câte un leu de aur: stema Timișoarei are în primul cartier chiar stema Banatului Severinului din 1921; Turnu Severin are un scut împărțit în două – în dextra regăsim un leu de aur pe un pod de argint, iar în senestra o cetate de argint care amintește de Cetatea Severinului (la fel ca stema Comitatului Severin din 1873); în sfârșit, Strehaia are în cartierul de sus un leu de aur ieșind pe fundal roșu (**Fig. 29**).

¹⁷ *Înaltul Decret Regal nr. 3573 din 23 iulie 1921*, publicat în ”Monitorul Oficial”, nr. 92 din 29 iulie 1921.

¹⁸ *Scrisoare adresată directorului Muzeului Național Ungar, dr. Emil Jakubovits, de către Keöpeczi Sebestyén József la data de 7 decembrie 1921*, Academia Ungară de Științe, *Manuscrise*, Ms, 4820/131, apud: SAS Péter, *A heraldikus. Köpeczi Sebestyén József élete és munkássága*, Csíkszereda, Pallas Akadémia Könyvkiadó, 2011, vol. I, p. 128.

¹⁹ Maria Dogaru, *Din heraldica României*, București, Editura JIF, 1994, p. 152-153 și fig. 334; p. 128-129 și fig. 232; p. 129 și fig. 234.

Menționăm în treacăt și alte reprezentări ale stemei Banatului, ca stemă de sine stătătoare, "extrasă" din armele de stat: pe mantiile suveranilor României Mari la Încoronarea de la Alba Iulia din 1922, pe ornamentația sculptată a clădirii Muzeului Țăranului Român, pe tapiseria din Sala Tronului a Palatului Elisabeta, în curtea interioară a Palatului Elisabeta, pe Palatul Victoria, pe posterele și afișele din timpul regelui Carol al II-lea etc. (aceste reprezentări vor face obiectul unui alt studiu).

Trecem în revistă și județele interbelice bănățene: Timiș-Torontal, Caraș și Severin²⁰. Dacă în scutul județului Timiș-Torontal s-a schimbat doar cartierul cu stema maghiară, fiind înlocuită de corbul Huniazilor (Ioan Huniade a fost atât comite al Timișului, cât și ban al Severinului, reclădind castelul timișorean ce-i poartă numele), stemele județelor Caraș și Severin suferă schimbări majore. Carașul primește un legionar roman și un miner (pe care îl regăsim și pe stema vechiului Comitat Caraș), iar Severinul are ca bază Podul lui Traian și nu Cetatea Severinului, așa cum era cazul în stema comitatului Severin (**Fig. 30**).

În 1938, regele Carol al II-lea împarte România în ținuturi. Cele două astfel de ținuturi urmașe ale banatelor medievale sunt ținutul Timiș și ținutul Jiu (ținutul Olt)²¹. Stema ținutului Timiș (format din județele Timiș-Torontal, Caraș, Severin, Hunedoara și Arad), aduce în prim-plan importanța lui Ioan Huniade în istoria regiunii (să nu uităm că acesta avea castele atât în Timișoara, cât și în Hunedoara), pe când ținutul Jiu (format din județele Dolj, Gorj, Romanați, Vâlcea, Olt și Mehedinți) are un leu rampant din aur, evocând simbolul leului din regiune de la sigiliul lui Mircea cel Bătrân încoace (**Fig. 31**).

În final, cea mai nouă stemă a Banatului vine în 1992, odată cu stema României: "(...) în cartierul trei este **stema Banatului și Olteniei** (s.n.): pe roșu, peste valuri naturale, un pod de aur cu două deschideri boltite, din care iese un leu de aur ținând un paloș în laba dreaptă din față"²². Paloșul adăugat aici stemei Banatului aduce aminte, după cum arăta Maria Dogaru în urmă cu peste două decenii²³, de spada lui Pavel Chinezu, comite al Timișului (**Fig. 32**). În fond este vorba tot despre stema din 1921, puțin modificată prin adăugarea paloșului. Mai menționăm faptul că abia în cazul stemei din 1992 putem vorbi de un însemn al "Banatului și Olteniei", altfel, aceste regiuni

²⁰ *Ibidem*, p. 152 și fig. 332; p. 107 și fig. 141; p. 143 și fig. 296.

²¹ Augustin Mureșan, *Stemele ținuturilor României (1938-1940)*, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2012, p. 42-43 și pl. IV, fig. 4; p. 54-55 și pl. X, fig. 10.

²² *Legea nr. 102 din 21 septembrie 1992 privind stema țării și sigiliul statului*, publicată în "Monitorul Oficial al României", Partea I, nr. 236 din 24 septembrie 1992, p. 2.

²³ Maria Dogaru, *op. cit.*, p. 166.

istorice românești având heraldică oficială proprie – Oltenia în 1872, iar Banatul în 1921.

În toată istoria banatelor din regiunea de sud-vest a țării, precum și în istoria Banatului propriu-zis, pe lângă cazurile singulare ale monedelor bătute de Nicholas Redwitz și ale stemei Temișanei din veacul al XIX-lea, heraldica bănățeană are doi ”piloni” (chiar dacă unul mai mare și mai important decât celălalt): **leul bănățean**, pe care îl considerăm derivat din leul Cumaniei, respectiv **Poarta Forforosa**, marcând revenirea Banatului în sfera europeană creștină, după sute de ani de dominație otomană. Deși leul a căpătat multe forme în timp, tradiția l-a amintit mereu ca simbol medieval, fie al Banatului Severinului, fie al Banatului Craiovei. În ziua de azi, deși mulți bănățeni cred că leul provine din stema Olteniei, apreciem faptul că *ambele steme, atât cea a Olteniei din 1872 (Banatul Craiovei), cât și cea a Banatului din 1921 (Banatul Severinului) provin din stema Cumaniei* (chiar dacă, uneori, heraldica acestor provincii a fost contopită, în condițiile în care Banatul medieval al Severinului cuprindea atât părți din actualul Banat istoric, cât și părți din actuala Oltenie).

Lipsa mai multor izvoare în favoarea stemei Banatului Timișoarei din 1718 pe de-o parte și continuitatea folosirii stemei cu leu în heraldica bănățeană timp de câteva secole înclină balanța în favoarea stemei elaborate în 1921. Închei cu mențiunea că Banatul are stemă istorică, nefiind nevoie de elaborarea unor noi însemne heraldice.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Monedă emisă de Nicholas Redwitz, ban al Severinului.

Fig. 2 – Reproducere a stemei de pe monedele emise de Nicholas Redwitz după Grigore Jitaru.

Fig. 3 – Stema principelui Valahiei (atribuită lui Mircea cel Bătrân), în armorialul Conciliului din Constanța.

Fig. 4 – Stema boierului Dobromir din Valahia în armorialul Conciliului din Constanța.

Fig. 5 – Sigiliul atribuit lui Petru Cercel, secolul al XVI-lea.

Fig. 6 – Stema Cumaniei pe un vitraliu din Catedrala Sf. Elisabeta din Košice.

Fig. 7 – Sigiliul Timișoarei, 1717.

Fig. 8 – Stema Timișoarei pe clădirea vechii primării din oraș.

Fig. 9 – Medalion heraldic (cu stema Banatului Timișoarei) pe Casa Savoia-Carignano din Timișoara, 1812.

Fig. 10 – Stema Banatului Timișoarei pe două hărți din secolul al XVIII-lea.

Fig. 11 – Vulturii-suport ai stemei Banatului Timișoarei pe două documente emise în timpul administrației austriece, secolul al XVIII-lea.

Fig. 12 – Reconstituire cromatică a stemei Banatului Timișoarei.

Fig. 13 – Stemele comitatelor Caraș, Timiș și Torontal, 1779.

Fig. 14 – Stema comitatului Severin, 1873.

Fig. 15 – Stema comitatului Caraș-Severin, 1881.

Fig. 16 – Stema Voievodatului Serbiei și Banatului Timișan, 1848.

Fig. 17 – Stema districtului Chichinda Mare, 1774.

Fig. 18 – Stema Voivodinei.

Fig. 19 – Reconstituire cromatică a stemei Temișane, secolul al XIX-lea (1881).

Fig. 20 – Stema Banatului pe un steag al Mănăstirii Putna, 1871.

Fig. 21 – Stema Banatului pe un vas aparținând Familiei Regale, 1918.

Fig. 22 – Stema Olteniei (Banatului Craiovei), 1872.

Fig. 23 – Stema Banatului (Banatului Severinului), 1921.

Fig. 24 – Stemele Olteniei și Banatului pe Palatul Funcționarilor BNR.

Fig. 25 – Stema contopită a Banatului și Olteniei pe monumentul ridicat în cinstea lui Tudor Vladimirescu în Padeș.

Fig. 26 – Hartă în care teritoriul Banatului este alipit Olteniei, iar stema Banatului din 1921 este folosită pentru a reprezenta regiunea.

Fig. 27 – Stemă regală la Palatul Elisabeta.

Fig. 28 – Stemă regală la Muzeul Național Cotroceni.

Fig. 29 – Stemele interbelice ale Timișoarei, Turnului Severin și Strehaiei.

Fig. 30 – Stemele interbelice ale județelor Caraș, Timiș-Torontal și Severin.

Fig. 31 – Stemele ținuturilor Timiș și Olt (Jiu), 1938.

Fig. 32 – Stema Banatului și Olteniei, 1992.

Fig. 1

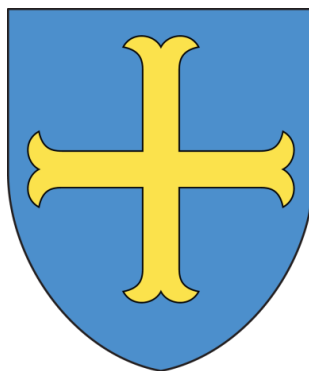

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

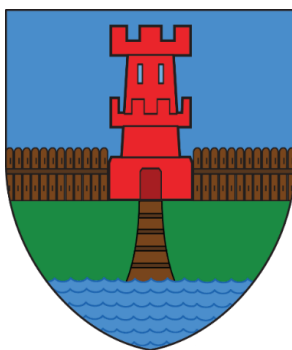

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20

Fig. 21

Fig. 22

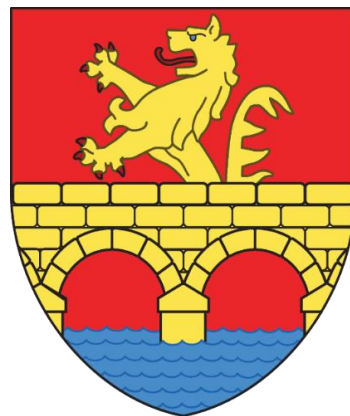

Fig. 23

Fig. 24

Fig. 25

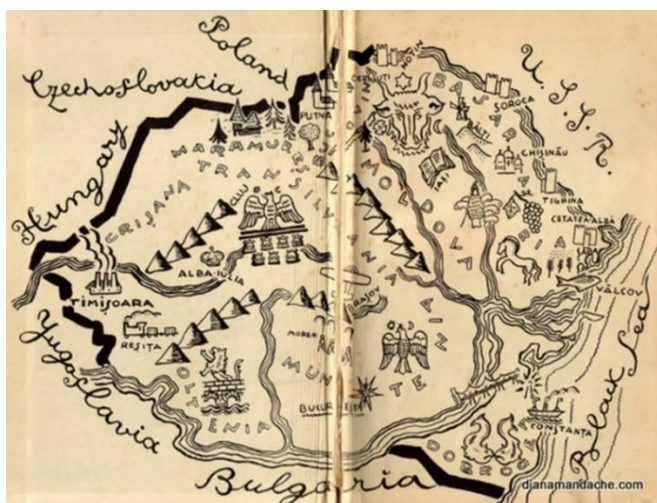

Fig. 26

Fig. 27

Fig. 28

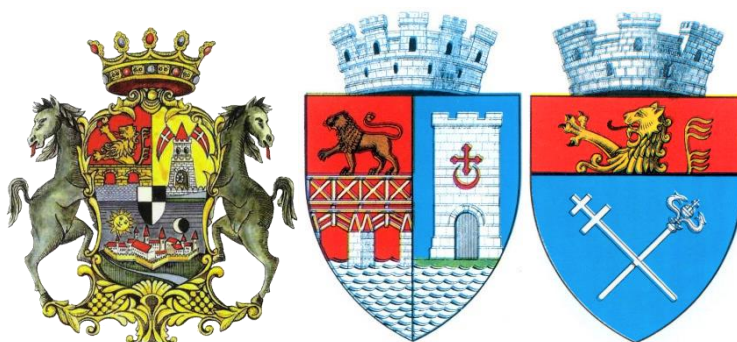

Fig. 29

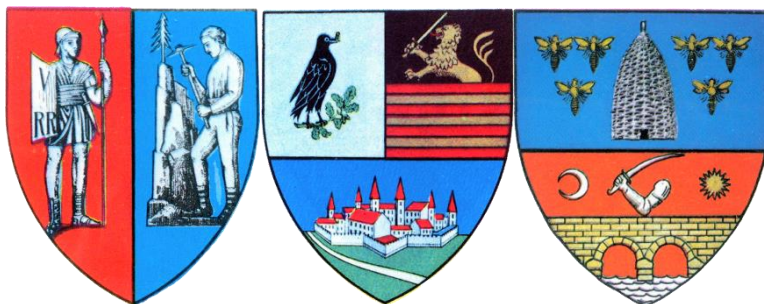

Fig. 30

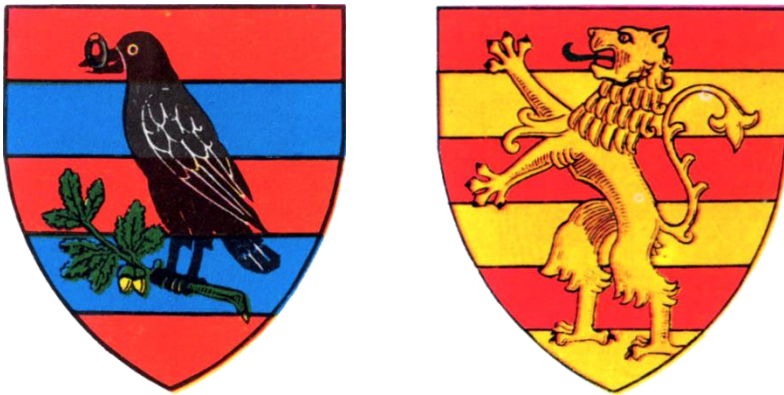

Fig. 31

Fig. 32